BIBLIOGRAPHIC DESCRIPTION

The Level of Development of Science and Technology in the XXI Century 2026: collective monograph. – Karlsruhe: ScientificWorld-NetAkhatAV, 2026. – 1240 p.

VOLUME

1240 pages; 59.83 author's sheets (2,393,003 characters with spaces); 1 author's sheet = 40,000 characters.

ISBN 978-3-98924-179-4

DOI 10.30890/2709-2313.2026-52-01

PEER REVIEW

Every chapter was peer-reviewed before publication. The reviewers of each chapter are named on its first page.

OPEN ACCESS

This book is published in open access under the Creative Commons Attribution 4.0 International licence (CC BY 4.0, https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/): the chapters may be shared and adapted for any purpose, provided the authors and the source are credited.

PUBLISHER

ScientificWorld-NetAkhatAV
Lußstr. 13, 76227 Karlsruhe, Germany
editor@promonograph.org · https://desymp.promonograph.org

Published September 2026.

© The Authors, 2026

PSYCHOLOGY AND SOCIOLOGY

Chapter 51 Hard Skills and Soft Skills in the Competence Potential Structure of the Assistantship Internship for Clinical Psychology Master's Students 1037
Voitovych H., Rozhkova I., Tertychna N.

Chapter 52 Psychological Safety and Conflict Management as Tools for Effective Leadership in Agile Software Development Teams 1049
Melnyk M.

LAW, PUBLIC ADMINISTRATION AND POLITICAL SCIENCE

Chapter 53 Algorithm for Forensic Veterinary Identification of Fragmented Remains of Wild Fauna (Cervidae Family) in Illegal Hunting Criminal Proceedings 1058
Prylipko T., Bukalova N., Rusnak L.V., Bogatko A., Vakulenko N.O., Bogatko N.

Chapter 54 Democracy as a Guarantee of the Civilized Society and the Global Principles of Diplomacy 1094
Artemenko A.

LANGUAGES, LITERATURE AND MEDIA

Chapter 55 Individual Stylistic Features of Olha Kobylianska's Epistolary Language 1118
Antofiichuk A.M.

Chapter 56 Bob Dylan in the Focus of Nobel-Oscar Discourse 1132
Mitina L.S.

Chapter 57 Engineering Pedagogy as the Theoretical and Methodological Foundation for the Professional Training of Future Engineers: Didactic, Biographical and Comparative Dimensions 1143
Kryvtsun N.Z.

HISTORY, PHILOSOPHY AND ARTS

Chapter 58 The Evolution of the European Union Migration Policy and the Formation of Its Geopolitical Dimension 1153
Kartashov M.O., Sapytska O.M.

Chapter 59 Singing in Retrospective of the Holy Scripture 1196
Kyfenko A.M.

CHAPTER 59

Singing in Retrospective of the Holy Scripture

Kyfenko A.M.

Applied College "Universum", Borys Grinchenko Kyiv University, Yu. Gagarin Ave., 16, 02094, Kyiv, Ukraine
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7996-1768

DOI 10.30890/2709-2313.2026-52-01-002 · **Extent** 1.13 author's sheets (45,063 characters with spaces)

Abstract This work analyzes singing in the context of the books of the Old and New Testaments, in particular, it discusses singing in the Old Testament books: Genesis, Numbers, Deuteronomy, Kings, Chronicles, Judith, Ecclesiastes, Sirach, Isaiah, Jeremiah, Habakkuk, Exodus. The etymology of the Psalter as the main book of the art of singing and the basis of the canonical texts of hymns- prayers is revealed. The analysis of the New Testament texts that deal with singing has been completed, namely: the Gospel of Matthew, the Gospel of Luke; the Epistle of the Apostle Paul to the Ephesians, Hebrews, Colossians; the Epistle of the Apostle James; the Revelation of John the Theologian. Attention is focused on the fathers-hymnographers of the Orthodox Church: St. Ignatius the God-Bearer, St. Clement of Alexandria, St. Ephraim the Syrian, Rev. Roman Sladkopivets, St. Cosmas of Mayum, St. John of Damascus, St. Ambrose of Milan, St. Gregory the Theologian. The main hymns that have become established in the divine service under the name "song" are argued: the song of Simeon the God-Receiver ("Now You Release"), the song of the Most Holy Theotokos ("The Most Honorable Cherub" (Magnificat)), "The Cherub Song", "The Trisagion", "The Great Doxology", "Holy, Holy, Holy, Lord of Hosts". The main features of church hymns from the first centuries of the existence of the Church of Christ are analyzed.

Keywords *Holy Scripture, psalm, Liturgy, hymn, prayer, liturgical action*

1 Святе Письмо Старого Заповіту Нового Заповіту як об'єкт дослідження мистецтва співу

Одним із найдосконалішим, найдоступнішим видом мистецтва є спів. Співоча культура будь-якої нації передається від покоління до покоління. Кожне звертання до музичної спадщини сприяє культурному зміцненню держави й народу. Мистецтвознавці, педагоги, артисти-виконавці, фізіологи, психофізіологи протягом багатьох століть намагаються розкрити таємницю співацького мистецтва. Дана проблематика не втрачає актуальності й в сучасному мистецькому просторі.

Спів – універсальний вид мистецтва, яким володіє кожна людина в міру особистісного музичного розвитку. Це універсальний вид мистецтва який має арт-терапевтичний вплив та забезпечує емоційне задоволення особистості. Спів супроводжує людське життя в радості, смутку, коханні. Спів, як і будь-

Cite this chapter: Kyfenko A.M. (2026). Singing in Retrospective of the Holy Scripture. In: The Level of Development of Science and Technology in the XXI Century 2026: collective monograph (pp. 1196–1219). Karlsruhe: ScientificWorld-NetAkhatAV. https://doi.org/10.30890/2709-2313.2026-52-01-002

який вид мистецтва має свої витоки, еволюцію, утвердження в тій чи іншої цивілізації. Незважаючи на історичні національні особливості співу, він був і є відображенням внутрішнього сприйняття світу людиною, її емоційного стану, втіленого мистецтво.

Розмірковуючи про створення Всесвіту, людства, завжди апелюєш до першоджерела з якого почалося життя - Біблії. Тому, обґрунтовуючи проблематику походження співу як інтернаціонального, універсального мистецтва, в першу чергу, звертаєшся до Святого Письма як найдосконалішої Богодухновенної Книги.

Християнська Біблія складається з двох частин: Старого Заповіту та Нового Заповіту. Книги Старого Заповіту писались більш ніж за тисячі років до Різдва Христового на староєврейській мові, книги Нового Заповіту написані на грецькій мові в I ст., н.е.

У Старому Заповіті є книги канонічні та неканонічні. Головна відмінність в них в тому, що книги канонічні більш древні, написані в XV-V ст. до н.е., а книги неканонічні, тобто ті які не ввійшли в канон, в зібрання священних книг, написані пізніше, в IV-I ст. до н.е. Старозавітний канон створювався поступово. Першим упорядником священних книг був Єздра (V ст. до н.е.). У III ст. до н.е. – I ст. н.е. старозавітний канон набув того вигляду, який існує в сучасній єврейській (масоретській) Біблії. У ній 39 книг, які поділяються на три розділи: закон, пророки і писання.

Закон (Тора) уміщує П'ятикнижжя Мойсея: Буття, Вихід, Левит, Числа та Второзаконня.

Пророки (Невиїм) поділяються на дві великі групи. До першої належать книги Ісуса Навина, Самуїла, Суддій і чотири книги Царів. До другої - книги трьох великих пророків: Ісаї, Єремії, Єзекіїля та дванадцять малих пророків: Осія, Йоїля, Амоса, Овдія, Іони, Михея, Наума, Авакума, Софонія, Огія, Захарія та Малахія.

Писання (Кетувім) налічує дванадцять книг: Псалми, Причти Соломонові, Іов, Пісня Пісень, Руф, Плач Єремії, Еклезіаст, Єсфир, Даниїл, Єздра, Неємія і Параліпоменон.

Після повернення євреїв із полону вавилонського, тобто після V ст. до н.е. було складено й написано ще декілька книг на єврейській і грецькій мовах. У канон єврейських священних книг їх вже не включили, але вони ввійшли як повчальні, в грецький переклад Біблії - Септуагінту. Даний переклад був зроблений в III – II ст. до н.е. для олександрійських євреїв-елленістів та юдеїв які проживали поза Палестиною, які вже забували рідну мову й розмовляли по-грецькій. Древні передання свідчать про 70-х перекладачах, які переклали священні книги з єврейської мови на грецьку, тому й переклад цей називається «перекладом семидесятьох» на грец. «Септуагінта».

Книги Нового Заповіту написані святими учнями і апостолами Ісуса Христа в другій половині I ст. н.е. У них оповідається вчення Ісуса Христа, смерть, воскресіння та історія зародження християнства, які збережені в пам'яті і духовному досвіді самовидців Слова (Ін.1:1), обновлене в них сприянням Духа Святого за обітницею Господа (Ін.14:26) і передано ними на всі часи (Мф.28:19). До канону книг Нового Заповіту ввійшли: чотири Євангелія, двадцять сім апостольських писань, Діяння святих апостолів, сім соборних послань святих апостолів, чотирнадцять послань святого апостола Павла і Апокаліпсис святого Іоана Богослова.

Першими книгами Нового Заповіту є чотири канонічні Євангелія від Матфея, Марка, Луки та Іоана. У сукупності, поглиблюючи і доповнюючи один одного, вони утворюють єдине Євангеліє Ісуса Христа, Сина Божого (Мк.1:1). Переклад книг Святого Письма на слов'янську мову був започаткований святими рівноапостольними Кирилом і Мефодієм в IX ст.

Євангеліє грец. *εὐαγγέλιον* - добра новина проповідувана Ісусом із Назарета, а пізніше його учнями, віщувала наближення обіцяного біблійними пророками Царства Божого.

Аналізуючи книги Старого Заповіту в хронологічному викладенні, помічаємо, що майже у кожній книзі йдеться про спів. Це наступні цитати:

- У першій книзі Буття згадується в якості першого музиканта Івал - син Каїна: «А ймення брата його Ювал, — він був батьком усім, хто держить *у рукáх* гусла й сопілку» (Бут.4:21);

- У книзі Числа йдеться про пісню який народ ізраїльський виконував Беері: « Тоді заспівав був Ізраїль цю пісню: Піднесися, кринице, співайте про неї!» (Чис.21:17);

- «І виголосив Мойсей уголос, щоб почуло все зібрання ізраїльтян слова пісні цієї до кінця: Слухай, небо, я буду говорити; і слухай, земле, слова вуст моїх. Поллється як дощ вчення моє, як роса мова моя, як дрібний дощ на зелень, як злива на траву. Ім'я Господа прославляю; віддайте славу Богу нашому. Він твердиня; досконалі діла Його, і всі путі Його праведні; Бог вірний, і немає неправди [у Ньому]; Він праведний і істинний» (Втор.32:1);

- «І заспівав Давид пісню Господу в день, коли Господь визволив його від руки усіх ворогів його і від руки Саула, і сказав: Господь — твердиня моя і кріпкість моя і спаситель мій. Бог мій — скеля моя; на Нього я уповаю; щит мій, ріг спасіння мого, огородження моє і притулок мій; Спасителю мій, від лих Ти визволив мене! Закличу Господа всехвального і від ворогів моїх спасуся» (2 Цар. 22:1)

- «Співці ж, головні в поколіннях левитських, у кімнатах храму були вільні від занять, тому що день і ніч вони зобов'язані були займатисямистецтвом своїм» (1 Пар. 9:33). «Давид же і всі ізраїльтяни грали перед Богом з усієї сили, зі співом, на цитрах і псалтирях, і тимпанах, і кимвалах і трубах» (1 Пар. 13: 8)https://blagovist.info/bibliia?book=2Sam&ch=22:1-1. «У цей день Давид уперше дав псалом для славослів'я Господу через Асафа, і братів його: славте Господа, проголошуйте ім'я Його; сповіщайте в народах діла Його; співайте Йому, бряжчіть Йому; оповідайте про всі чудеса Його; хваліться ім'ям Його святим; нехай веселиться серце тих, хто шукає Господа» (1 Пар. 16: 7). «Усі вони під керівництвом батька свого співали в домі Господньому з кимвалами, псалтирями і цитрами при служінні в домі Божому, за вказівкою царя, або Асафа, Ідифуна й Емана. І було число їх із братами їхніми, навчених співати перед Господом, усіх, що знають цю справу, двісті вісімдесят вісім» (1 Пар. 25:6). «І радився він з народом, і поставив співців Господу, щоб вони у благоліпності святині, виступаючи попереду озброєних, славословили і говорили: славте Господа, бо повіки милість Його!» (2 Пар.20:21);

- «І сказала Юдиф: почніть Богу моєму на тимпанах, співайте Господу моєму на кимвалах, злагоджено співайте Йому нову пісню, возносьте і закликайте ім'я Його (Юдиф 16:1);

- «Зібрав собі срібла і золота і коштовностей від царів і областей; завів у себе співців і співачок і насолоду синів людських — різні музичні інструменти» (Еккл.2:8);

- «Виточуйте пахощі, як ливан; цвітіть, як лілея, поширюйте пахощі і співайте пісню; благословляйте Господа в усіх ділах; величайте ім'я Його і прославляйте Його хвалою Його, піснями вуст і гуслями і, прославляючи, говоріть так: усі діла Господа дуже доброчинні, і всяке повеління Його у свій час сповниться; і не можна сказати: «що це? для чого це?», бо усе у свій час відкриється» (Сир.39:18). «А піснеспівці вихваляли Його своїми голосами; у великому храмі лунав солодкий спів, і народ молився Господу Всевишньому молитвою перед Милосердним, доки звершувалося славослів'я Господа, — і так закінчували вони службу Йому (Сир. 50.20).

У книгах пророків знаходимо:

- «Заспіваю Улюбленому моєму пісню Улюбленого мого про виноградник Його. В Улюбленого мого був виноградник на вершині плодючої гори, і Він обніс його огорожею, й очистив його від каменів, і насадив у ньому добірні виноградні лози, і побудував вежу посередині його, і викопав у ньому точило, й очікував, що він принесе добрі грона, а він приніс дикі ягоди...» (Іс.5:1). Пророк бачив серафимів, що оточували престол Господа Саваофа і кликали один до одного: «Навколо Нього стояли серафими; у кожного з них по шість крил: двома закривав кожен лице своє, і двома закривав ноги свої, і двома літав. І взивали вони один до одного і говорили: Святий, Святий, Святий Господь Саваоф! Уся земля повна слави Його! І похитнулися верхи врат від голосу тих, що викликували, і дім наповнився курінням....» (Іс. 6:2). «Співайте Господу, бо Він створив велике,— нехай знають це по усій землі. Веселися і радуйся, жителько Сиону, бо великий посеред тебе Святий Ізраїлів.» (Іс.12:5). «Співайте Господу нову пісню, хвалу Йому від країв землі, ви, що плаваєте по морю, і все, що наповнює його, острови і ті, що живуть на них» (Іс.42:10);

- «Знову буде чутно голос радості і голос веселощів, голос нареченого і голос нареченої, голос тих, що говорять: «славте Господа Саваофа, бо Благий Господь, бо повік милість Його», і голос тих, що приносять жертву подяки в домі Господньому; бо Я поверну полонених цієї землі в попередній стан,— говорить Господь.» (Єр.33:11). «Співайте Господу, хваліть Господа, бо Він спасає душу бідного від руки лиходіїв» (Єр.20:13);

- «І ось, ти для них— як забавний співак із приємним голосом і який добре грає; вони слухають слова твої, але не виконують їх.» (Єз.33:32);

- «Тоді ці троє, ніби одними вустами, заспівали у печі, і благословили і прославили Бога: «Благословенний Ти, Господи Боже отців наших, і хвальний і препрославлений повіки, і благословенне ім'я слави Твоєї, святе і прехвальне, що підноситься повіки. Благословенний Ти у храмі святої слави Твоєї, і прехвальний і преславний повіки.» (Дан.3: 51);

- «Молитва Аввакума пророка, для співу. Господи! Почув я слух Твій й убоявся. Господи! зверши діло Твоє серед років, серед літ яви його; у гніві згадай про милість.» (Авв 3:1).

У Книзі Виходу йдеться: « Співаю Господу, бо Він високо звеличився; коня і вершника його ввергнув у море. Господь кріпость моя і слава моя, Він був мені спасінням. Він Бог мій, і прославлю Його; Бог отця мого, і прославлю Його. Господь муж брані, Єгова ім'я Йому». (Вих.15:1). «І взяла Маріам пророчиця, сестра Ааронова, у руку свою тимпан, і вийшли за нею всі жінки з тимпанами і радістю. І заспівала Маріам перед ними: співайте Господу, тому що високо звеличився Він, коня і вершника його ввергнув у море» (Вих.15:20).

У книзі *писання* Іова згадується: «Ще до створення людини, тільки-но з'явилися на тверді світила небесні, - всі ангели вихваляли Творця голосом великим (Іов. 38:5).

У Новому Заповіті згадується спів у євангеліста Матфея: «Кажу ж вам, що віднині не буду пити від плоду цього виноградного до того дня, коли питиму з вами нове вино в Царстві Отця Мого. *30*: І, проспівавши, пішли на гору Єлеонську» (Мф. 26:29).

Апостол Лука повістує, що віфлеємські пастирі бачили ангелів, які

прославляли Новонародженого Христа: «І відразу з'явилося з Ангелом численне воїнство небесне, яке славило Бога і виголошувало: *14*: слава у вишніх Богові і на землі мир, в людях благовоління!» (Лк 2:14).

У посланні апостола Павла до Ефесян, яке написано в Римі під час першого перебування в полоні, близько 63 р. н.е. йдеться: «Повчаючи самі себе псалмами та славословленнями і піснеспівами духовними, співаючи і прославляючи в серцях ваших Господа, дякуючи завжди за все Богу і Отцю, в ім'я Господа нашого Ісуса Христа, підкоряючись один одному в страсі Божому» (Еф. 5:19).

У посланні до Євреїв, датованого близько 64-65 р. н.е. в Римі, і звернено до іудеїв християн із Церкви Ієрусалимської сказано: «Сповіщу ім'я Твоє браттям Моїм, посеред церкви оспіваю Тебе» (Єв.2:12). Заклик віруючих висловлювати радість через духовні пісні, знаходимо у посланні до Колосян: «Слово Христове хай оселяється у вас щедро, з усякою премудрістю, навчайте і наставляйте один одного псалмами, славослів'ям і піснями духовними, в благодаті співаючи в серцях ваших Господу. І все, що ви робите, словом чи ділом, усе робіть в ім'я Господа Ісуса Христа, дякуючи через Нього Богові і Отцеві» (Кол.3:16).

Апостол Яків надає пораду при тяжких стражданнях: «Хто з вас тяжко страждає, хай молиться. Хто в доброму настрої, хай співає псалми» (Як.5:13).

В Одкровенні Іоана Богослова теж йдеться про спів хвали Богу: «І співають нову пісню, кажучи: достоїн Ти взяти книгу і зняти з неї печаті, бо Ти був заколений, і Кров'ю Своєю викупив нас Богові з усякого коліна і язика, і народу і племені, і зробив нас царями і священниками Богові нашому; і ми будемо царювати на землі» (Одкр. 5:9.). «І співають пісню Мойсея, раба Божого, і пісню Агнця, говорячи: великі й дивні діла Твої, Господи Боже Вседержителю! Праведні та істинні путі Твої, Царю святих!» (Одкр. 15:3).

Аналізуючи Святе Письмо, помічаємо, що спів та гра на музичних інструментах були важливим атрибутами життя людей. Усі пісні з'являються в ключові моменти біблійської історії: війни, лиха, перемоги, мирного життя, гімнографічний зміст яких вказує на значущість самого процесу співу.

Отже, у книгах Старого Заповіту та Нового Заповіту питання співу охарактеризовано досить ґрунтовно, що дає підстави для подальшого обґрунтування даної тематики у культурологічному та педагогічному дискурсі.

2 Псалтир як основа канонічних текстів піснеспівів-молитов

Унікальною книгою мистецтва співу та гри на музичних інструментах є Псалтир. Псалтир - найважливіша книга Старого Заповіту. Свою назву отримала від грецького *ψαλτήριον* - брязкати на струнах, грати. Оригінальний текст Псалтирі звучав давньоєврейською мовою з вкрапленнями арамейської і не мав назви, хоча в назви багатьох окремих псалмів входило слово «мізмор», що означає вірш, який співається під акомпанемент струнного інструменту, який був схожий на арфу і грецькою називався «псалтиріон». Збірник псалмів був створений у традиціях давньоєврейської гімнографії для храмового культу в Єрусалимі після вавилонського полону в XV-V ст. до н.е.

Цар Давид першим почав супроводжувати спів складених ним молитов грою на музичному інструменті. В іудеїв книга псалмів називається «Тегіллім», що означає «хвалення».

Тексти до Псалтирі складалися протягом восьми століть – від Мойсея (1500 до н.е.) до Єздри-Неемії (400 років до н.е.). Хоча в загальному уявленні вся книга псалмів належить перу царя Давида. Цар Давид започаткував цю книгу, склавши більшу частину псалмів (близько 80-ти). Всього ж у Псалтирі 150 псалмів. Крім псалмів Давида, у Псалтир увійшов один псалом Мойсея (89-й), три псалми царя Соломона (71-й, 126-й, і 131-й), дванадцять псалмів Асафа – Прозорливця та його нащадків – асафітів, один псалом Емана (88-й) синів Кореєвих. Інші псалми належать невідомим авторам. Усі псалми складені за правилами єврейської поезії і часто досягають дивовижної краси та сили. На початку псалмів періодично зустрічаються написи, що вказують на їх зміст, наприклад, «молитва» (прохальний псалом), «хвала» (хвалебний псалом), «навчання» (повчальний псалом). Інші написи свідчить про спосіб виконання: наприклад, «псалом», тобто, з акомпанементом на музичному інструменті –

псалтирі; «пісня» - вокальне виконання голосом; «на струнних знаряддях», «на восьмиструнному» – на цитрі тощо.

За свідченням преподобного Нестора Літописця, слов'янською мовою Псалтир, як необхідна для богослужіння книга, була перекладена в IX ст. на прохання Моравського князя Ростислава святими Кирилом і Мефодієм серед кількох інших богослужбових текстів з грецького тексту Септуагінти за допомогою ними ж створеної глаголиці (Погодина, 2022).

За О.Макаренко, Псалтир є збірником різножанрової поезії. Розуміння поняття «псалом» зазнало еволюції протягом історії, особливо в залежності від культурного, релігійного та музичного контексту. Автор наводить етимологію поняття:

1. Єврейська традиція: У єврейській традиції поезії, які зараз називають псалмами, називали узагальнюючим поняттям «хваління» – тхіла. Це були пісенні тексти для використання у богослужінні та в різних ситуаціях життя.

2. Грецька період: У грецькому контексті «псалом» («ψαλμός») був пов'язаний з музичним виконанням та виконавським мистецтвом. Як вказано в «Глосарії музичних термінів християнського богослужіння», спочатку псалмом називали спів під акомпанемент струнного інструмента «псалтеріона», що мав вигляд арфи, гусел (Назаренко 1992).

3. Християнська традиція: З появою християнства псалми стали важливою частиною богослужіння. У християнській традиції «псалом» також став вказівником на певний родинно-загальний віршований текст, подібний єврейському визначенню, але з додатковою асоціацією з богослужінням Церкви.

4. Літературний розвиток: З часом поняття «псалом» розширилося і може також застосовуватися до будь-якого віршованого викладу, особливо якщо він має релігійне або духовно-виразне значення, незалежно від його музичності (Макаренко, 2023).

Протопресвітер О.Мень у «Бібліологічному словнику» виокремлює наступні групи псалмів, дещо спрощуючи дану вище систематизацію текстів:

1) молитовні (тужливі, прохальні);

2) гімни прославляння;

3) гімни подяки;

4) вчительські (гімни-проповіді);

5) месіанські (Мень 2002).

Святитель Василій Великий наголошує «Чого ти не можеш навчитися від псалмів? Чи не можеш навчитися величі відваги? Досконалої справедливості? Шляхетства самоконтролю? Досконалої розсудливості? Способу покути? Міри терпеливості? І які ще інші блага можна б тут згадати? В них - досконале богослов'я, сповіщення Христового приходу в тілі, погроза суду, надія на воскресіння, страх кари, обіцянка слави, відкриття таємниць. Різні дорогоцінності, немов у великій державній скарбниці, заховані у книзі Псалмів» (Basil of Caesarea, 1963). Єфрем Сирійський зазначає: «Хай псалом безнастанно буде на твоїх устах. Призване Боже ім'я проганяє бісів, освячує псалмоспівця. Псалом - спокій душі, він нагороджує миром» (Сирійський, 2021). За словами блаженного Августина: «Спів псалмів душі прикрашає, ангелів на допомогу закликає, демонів проганяє. Додає віру, надію, любов; як сонце просвічує, як вода очищає, як вогонь обпалює, гнів проганяє, всяку лють втихає - це невпинна хвала Богу». Цар Давид у Псалтирі закликає до хвали Господньої у шістдесят шостому псалмі. Святитель Афанасій Великий зазначав: «Господь, бажаючи щоб мелодія була символом духовної гармонії душі, призначив співати псалми не поспішаючи і читати їх співуче. Добре співаюча людина налаштовує свою душу в рівність, приводить її природне становище, не піддається збентеженням, а навпаки - робиться здатною до піднесених думок і отримує прихильність до благ майбутнього; налаштувавшись за мелодією слів, вона забуває про пристрасті...» (Кифенко, Сопова, Голян, 2024). Святитель Афанасій Олександрійський пише, що: «Книга же Псалмовъ, подобно саду, заключая въ себе насажденія всѣхъ другихъ книгъ, съ сладкопѣніемъ передаетъ излагаемое въ нихъ, и воспѣвая о томъ, показываетъ опять и свои особенности» (Афанасий Великий, 1903). У той самий час протягом багатьох століть Псалтир використовувалася на навчання грамоті.

Псалтирні рядки включені в багато богослужбові тексти, вони читаються та співаються щоденно. Після хрещення Русі Псалтир широко розповсюджується в давньоруському суспільстві. «Псалми наповнені справжнім поетичним почуттям, збереженим і в їхньому слов'янському перекладі. Вони служили джерелом натхнення для всіх без винятку авторів до XVIII в. - від митрополита Іларіона та авторів «Повісті временних літ» (Мещерский, 1978).

Псалми Давида які читаються та співаються, милозвучно, молитовно. З певним сакральним окрасом відгукуються в душі коли звучать на церковнослов'янській мові, на якій і звершується богослужіння в Православній Церкві. Наводимо декілька рядків прикладів з Псалтирі на церковнослов'янській мові, де йдеться про спів: Псалом 95. Даний псалом є великим гімном прославлення Бога-Творця (Рисунок 1).

Хвала̀ пѣ́сни дв҃дꙋ, внегда̀ до́мъ созида́шесѧ по плѣне́нїи, не надпи́санъ оу҆ є҆вре́й, ч҃є. (95)

а҃. Воспо́йте гдⷭ҇еви пѣ́снь но́вꙋ, воспо́йте гдⷭ҇еви всѧ̀ землѧ̀:

в҃. Воспо́йте гдⷭ҇еви, бл҃гослови́те и҆́мѧ є҆гѡ̀: бл҃говѣсти́те де́нь ѿ днѐ сп҃се́нїе є҆гѡ̀:

г҃. Возвѣсти́те во ꙗ҆зы́цѣхъ сла́вꙋ є҆гѡ̀, во всѣ́хъ лю́дехъ чꙋдеса̀ є҆гѡ̀.

д҃. Ꙗ҆́кѡ ве́лїй гдⷭ҇ь и҆ хва́ленъ ѕѣлѡ̀, стра́шенъ є҆́сть над̾ всѣ́ми бѡ́ги.

Рисунок 1 - Пс. 95

Псалом 107 представляє пісню подяку Господу за виведення євреїв з розсіяння між усіма народами (*Рисунок 2).*

Далі приводимо декілька фраз псалмів українською:

Пс.32. У даному псалмі Цар Давид закликає радіти в Бозі: «Прославляйте Господа на гуслях, співайте Йому на десятиструнній псалтирі. Співайте Йому пісню нову, співайте радісно, з піднесенням»;

Хвала̀ пѣ́сни дв҃дꙋ, внегда̀ до́мъ созида́шесѧ по плѣне́нїи, не надпи́санъ оу҆ є҆вре́й, ч҃є. (95)

а҃. Воспо́йте гдⷭ҇еви пѣ́снь но́вꙋ, воспо́йте гдⷭ҇еви всѧ̀ землѧ̀:

в҃. Воспо́йте гдⷭ҇еви, бл҃гослови́те и҆́мѧ є҆гѡ̀: бл҃говѣсти́те де́нь ѿ днѐ сп҃се́нїе є҆гѡ̀:

г҃. Возвѣсти́те во ꙗ҆зы́цѣхъ сла́вꙋ є҆гѡ̀, во всѣ́хъ лю́дехъ чꙋдеса̀ є҆гѡ̀.

д҃. Ꙗ҆́кѡ ве́лїй гдⷭ҇ь и҆ хва́ленъ ѕѣлѡ̀, стра́шенъ є҆́сть над̾ всѣ́ми бѡ́ги.

Рисунок 2 - Пс. 107

Пс.67. Цар Давид закликає всіх євреїв оспівувати Бога, великого Переможця і їх Захисника: «Віддайте славу Богу; на Ізраїлі велич Його і могутність Його на хмарах співайте! Бо Бог — Цар усієї землі, співайте розумно»;

Пс.97. Представляє урочистий, хвалебний гімн Богу за Його милість: «Заспівайте Господу пісню нову, бо дивне сотворив Господь. Десниця Його і сила Його дали Йому перемогу»;

Пс.99. У єврейській, грецькій та латинській Бібліях цей псалом не має напису імені автора. Близький за змістом з попередніми псалмами, починаючи з пс.92. Даний псалом слід вважати написаним одночасно з останніми, тобто під час царя Йосії: «Служіть Господу з радістю. Ідіть перед лицем Його з піснями хвали. Входьте у ворота Його з хвалою, у двори Його — з піснями хвальними. Хваліть Його і прославляйте ім'я Його»;

Пс.103. Давид характеризує поетичну картину діяльності Бога у житті фізичного світу: «Благослови, душа моя, Господа, благого Творця та Промислителя над світом. Ти створив світло, хмару, вогонь та всі стихії

фізичного світу; утворив воду та землю, і тій та інші призначив межі. Славитиму Господа все життя моє, співатиму Богові моєму, поки живу»;

Пс.34. Написаний Давидом під час гонінь від Саула: «Господи! Виступи на мій захист від ворогів, які замишляють проти мене зло... Нехай буде благоприємною Йому пісня моя, і я звеселюся в Господі».

Проаналізувавши третину псалмів у яких тема співу є ключовою, можна зробити висновок, що Псалтир – це книга у якій закладений глибокий художній, моральний, філософський, сакральний смисл. Псалтир це та книга у якій відображені всі глибинні прояви людської душі поєднані в дивовижному гармонійному синтезі. Людина завжди знайде цитату з Псалтирі яка в точності відповідає теперішньому душевному стану: велика радість, самотність, горе, страх перед смертю, втеча від ворогів, сімейна радість, одухотворення, розкаяння, молитва, втіха тощо. «Як жили і кістки в тілі, так псалми проходять у всьому богослужінні, - пише святий праведний Іван Кронштатський, - складають його основу, пов'язують Старий Заповіт з Новим, старозавітний спів із новозавітним, пророчий з апостольським та зі святоотцівським» (Сергиев, с.115). Псалтир є однією з головних книг Старого Заповіту яка використовується щоденно у чинопослідуванні служб Православної Церкви, є частиною молитовного подвигу християн, як неодмінний атрибут духовного, гармонійного збагачення, оформленого у високу поетичну форму.

3 Роль церковного співу в житті християнина

Кожен християнин, формуючи духовний особистісний стрижень, основою якого є Святе Письмо гармонійно долучається до сакральних видів мистецтва: музики, архітектури, скульптури, живопису, іконопису. Ці види мистецтва розширюють наш кругозір, розвивають смак до прекрасного, облагороджують і витончують наш особистісний устрій. Спів настільки близький і підпорядкований нашому духу, що є найкращим і витонченим засобом висловлення нашого почуття.

Православна Церква є хранительницею віри Христової, апостольського передання та апостольського приємства. І традиційно тексти Святого Письма є

основою, яка визначає поетичне упорядкування традиції Православного богослужіння. Великий відсоток текстів Святого Письма призначені для співу (ангелогласся). Церковні піснеспіви підпорядкові певній системі, вирізняються метричною побудовою, тональним планом, приналежністю до певного кола Богослужінь тощо. Спів – це благодатний засіб до збудження та вираження молитовної співбесіди з Богом і святими, це один із шляхів для наближення людини до Бога, одне з обов'язкових занять людей, які на шляху до спасіння.

Спів згадується в Біблії в ключові моменти Священної історії, в переломні доленосні моменти життя героїв. Молитовні прохання, хвала Богу в більшості випадків у текстах пов'язані зі співом або є власне співом, згідно з Писанням, молитва є спів богодухновенний. Це й визначило образ богослужіння як надзвичайно музично-поетичного акту. Церковний спів не просто оформлює чинопослідовність церковних служб, але й розкриває духовні істини, що містяться в Євангелії та вченні Церкви, являючись мелодійною проповіддю, звуковою іконою богослужіння (Болгарський, 2014).

Про роль співу в процесі молитви йдеться, також, у Святоотечому Переданні, де знаходимо вказівки віроповчального змісту чинопослідовності церковних таїнств, молитов і піснеспівів, що надзвичайно важливо для розуміння сенсу богослужбових піснеспівів і богослужбових дійств. У працях святих отців описані методичні рекомендації щодо характеру звуку церковних піснеспівів, динамічного ансамблю, духовного осягнення змісту текстів тощо.

Когорта святих отців, учителів яких вшановує Православна Церква трактує спів, як неодмінний атрибут молитви. У преподобного Максима Сповідника образ молитви має відрізнятися від первообразу способом існування. Образ веде до прототипу, володіючи енергією, єдиною з прототипом. Тому співак, проникаючи у сенс твору і долаючи основні опозиції гріховного світу, рухається до натхненного стану автора при написанні гімну. Стефан Фіваїдський пов'язує духовне сходження з оспівуванням Господа і закликає мати вправність у співі псалмів «в уста твоїх якщо припиниш псалмоспів, то

будь на сторожі, щоб вороги не захопили тебе, але перебував би ти в чистоті і став другом тобі Дух Святий» (Стефан, 2001).

Святі отці неодноразово стверджували, що праведне життя вже є спів: «Бог велить, щоб твоє життя було псалмом, який складався б не із земних звуків, але керувався б небесними висотами, чистим і виразним звучанням. Щоб у співі приймав участь твій дух і твій розум. Християнський спів має бути співом серця, висловленням думки. Ніщо так не окрилює дух, ніщо так не відриває від землі та з уз тілесних, ніщо так не наповнює любов'ю до мудрості, як спів злагоджений, як пісня священна, складена за правилами рифми» (Свт. Іоан Златоуст, 2010). Святитель Григорій Ниський у своїй книзі «Про псалми» вказує на безпосередній зв'язок музики псалмів з музичною злагодженістю Всесвіту, вважаючи, що «злагоджений спів, у свою чергу, вселяє нам упорядкованість життя». Тобто, злагодженість хорового співу, з точки зору хорознавчої науки, це - перш за все, кропітка робота над мелодичним та гармонічним строєм, текстом, ансамблем в усіх його видах. Це та проблематика, яка постійно у полі зору кожного керівника хорового колективу та регента церковного хору (Кифенко, Сопова, Голян, 2024).

У Старозавітній Церкві релігійні співи та музика, крім застосування при богослужінні, були одними із основних видів творчої, духовної діяльності пророків, які були наділені дарами божественних одкровень. Дев'ять пророчих старозавітних пісень послужили зразками і для новозавітних піснеспівів, що входять до складу канонів Православної Церкви. У Новозавітній Церкві спів освячений прикладами Самого Господа і Його Пречистої Матері, заснований апостолами, примножений і впорядкований святими отцями.

Богослужбовий спів - це універсальна загальнолюдська мова молитви, мова богоспілкування, здатна висловлювати невимовне, сокровенне, фокусувати увагу на «глибинності предмета» в дусі, відображати первинні основи буття. Якщо привабливість світської музики, як культ якоїсь абстракції побудована на чаруючій самозамкнутості, самозакоханості, як спробі заповнити внутрішню тишу та відсутність Бога, то церковні піснеспіви - це завжди динамічний вектор руху душі вгору, свідоме звернення до Господа

через молитву, самовідданість і смирення.

Про хвалу Богу в співі йдеться в різні історичні періоди. Так, святитель Ігнатій Богоносець бачив ангелів, що оспівують Святу Трійцю попеременними піснями. Гімн «Святий Боже, Святий Кріпкий, Святий Безсмертний, помилуй нас» (Трисвяте) є прототипом ангельського славослів'я, яке чув пророк Ісая (Іс.6:3). В історії Церкви існує передання, що під час молитовної літії за припинення землетрусу в Константинополі у V ст.., було підхоплено до неба юнака, а потім опущено назад. Юнак розповів, що чув у небі ангельську пісню «Святий Боже, Святий кріпкий, Святий безсмертний». Після чого, люди почали її співати, додаючи прохання «помилуй нас». І звершилось чудо, після співу Трисвятого землетрус припинився. Від того часу ця пісня за наказом царя Теодосія і цариці Пульхерії 450 року ввійшла до літургійного вжитку Православної Церкви. Даний гімн виконується на Літургії вірних, на Всенішній під час співу Великого славослів'я. Чинопослідовність усього богослужбового кола, таїнств, треб у Православній Церкві починається Трисвятим, що підкреслює духовний сенс та силу даного славослів'я.

За Д.Болгарським, значення церковного співу в богослужбовій практиці відноситься до розряду найважливіших питань, подібно до ролі дихання або сенсу кровоносної системи для життя людини. Здавалося б відповідь зрозуміла — спів, це молитва, душа богослужіння, воно постачає молитовним «киснем» серця та розум віруючих. І, тим не менш... враховуючи здатність людини до змін, не тільки на краще, але, на жаль, і в гіршу сторону, їй властиво втрачати з поля зору маяки, критерії правильного руху вперед (Болгарський, 2014). Навколишній розцерковлений світ нав'язує людям свої ритми, свою музику, свій спів, що безумовно є загрозою нашому внутрішньому гармонійному зростанню. Тому, дуже важливо завжди бути «настроєним» від камертону внутрішнього тонусу, совісті, яка завжди подає правильні підказки щодо високої форманти богопізнання.

Упорядниками церковних піснеспівів були люди, що просіяли мудрістю церковного устрою, благочестям і святістю життя, різними духовними дарованнями. Серед них особливо відзначено: святителя Ігнатія Богоносця,

основоположника антифонного співу в Антиохійській Церкві; святителя Климента Олександрійського, який особливо визначив церковний характер співу; святого мученика Іустина, якому належить книга «Співак»; святителя Афанасія Олександрійського; святителя Єфрема Сиріна - укладача багатьох піснеспівів та засновника грецької крюкоової нотації; святителя Іоана Златоуста, засновника та упорядника церковних хорів; преподобного Романа Сладкопівця – творця кондаків та ікосів; Анатолія, Патріарха Константинопольського, першого піснописця стихир; Косми, єпископа Маюмського та Феодора Студита, великих творців канонів; святителя Іоана Дамаскіна - укладача багатьох церковних піснеспівів і установника у Східній Церкві церковного Осьмогласся; святителя Амвросія, єпископа Медіоланського та святителя Григорія Двоєслова, організаторів церковних співів у Західних Православних Церквах.

Існує чимало порад та історичних прикладів того, що церковні піснеспіви є богоугодна справа, а півчі перебувають під особливою орудою Божою, а деякі з них удостоїлися навіть особливих Божих милостей. Так, преподобний Роман Сладкопівец отримав дар співу через свиток, наданий йому Богоматір'ю. А життя та подвиг святителя Іоана Дамаскина не залишає байдужими всіх християн. Його стійка позиція вірності Христу обійшлася тим, що Дамаський каліф відсік руку преподобному, але відбулося чудо – Богоматір з'явилася Іоану Дамаскину і зцілила. На згадку про чудо залишився невеликий шрам на руці преподобного. Перу Іоана Дамаскина належить велика кількість церковних богослужбових текстів – стихир, прокимнів, тропарів, канонів, кондаків, антифонів. Історики богослужбового співу вказують, що Іоан узагальнив багатовікову практику християнських піснеспівів, що формувалася до його часу, упорядкувавши їх залежно від морально-психологічного змісту за особливими мелодійними структурами – гласами, яка дістала назву «Осьмогласся». Осьмогласник було введено в богослужбову практику вже за життя Іоана Дамаскина у багатьох церквах того часу. Розглядаючи творчість преподобного, необхідно розуміти, що тут йдеться не стільки про особисту індивідуальну творчість, як про творчість соборну, багатовікову, своєрідної

колективної мудрості, яка може бути здійснена лише у молитовній практиці та житті Церкви. Даний доробок представляє найповнішу і закінчену гімнографічну форму, якій передував непростий історичний шлях її утвердження. Іоану Дамаскину належать 64 канони, у тому числі канони на Різдво Христове, на Богоявлення, на Вознесіння. Особливої уваги у цьому контексті заслуговує Пасхальна служба (в цілому, а не тільки канон). Матеріалом для складання піснеспівів служила поезія попередніх століть. Преподобному Іоану довелося переглянути Єрусалимський богослужбовий статут преподобного Сави Священного, куди він вніс правило пісенних канонів та систему Осьмогласся з нотними знаками. «Він узяв творчу арфу та гуслі Давидові і поклав на голос нові гімни...» (Кифенко, 2026). Подібно до зцілення руки святого Іоана, зцілення хвороби ніг удостоївся і грецький (афонський) співак XIV століття Іоанн Кукузель. Йому уві сні з'явилася Богородиця і сказала: «Будь відтепер здоровий!». Рани на його ногах незабаром загоїлися, і святий продовжив свої подвиги.

Звернемося до ключових піснеспівів Православної Церкви, які в богослужінні закріпилися під назвою «пісня», як, наприклад, пісня Симеона Богоприїмця («Нині відпускаєш»), пісня Пресвятої Богородиці («Честнійшую Херувим» (Magnificat)), «Херувимська пісня», «Трисвяте», «Велике Славослів'я», «Свят, Свят, Свят, Господь Саваоф».

Пісня Симеона Богоприїмця («Нині відпускаєш») виконується в кінці Вечірньої. Даний піснеспів складається з трьох двовіршів (біколонів). Якщо перший двовірш можна інтерпретувати як приховане славослів'я, як і в інших євангельських гімнах, то наступні містять його пояснення. Практично весь текст витканий із старозавітних ремінесценцій, переважно з месіанських уривків 2-ї частини Книги прор. Ісаї: «А був в Єрусалимі чоловік на ім'я Симеон; чоловік той, праведний та побожний, очікував утіхи Ізраїля, і Дух Святий був на ньому. Йому було відкрито Святим Духом, що не бачитиме смерті перш, ніж побачить Христа Господа. Він прийшов Духом у храм. І як батьки вносили дитя-Ісуса, щоб учинити над ним за законним звичаєм, він узяв його на руки, благословив Бога й мовив: «Нині, Владико, можеш відпустити слугу твого

за Твоїм словом у мирі, бо мої очі бачили Твоє спасіння, що Ти приготував перед усіма народами...»» (Лк 2:25). Цим піснеспівом Православна Церква художньо зображує кінець старозавітного періоду, сповненого очікуваннями Месії Христа та ставить у приклад святого Симеона Богоприїмця, аби налаштуваватися до такого життя, щоб ми у будь-який час були готові з'явитися на Суд Божий і в спокої совісті, зі свідомістю сповненого обов'язку і віри у Спасителя, подібно до Симеона, завершити свою земну ниву.

У Євангелії від Луки йдеться про пісню Пресвятої Богородиці *(Рисунок 3):*

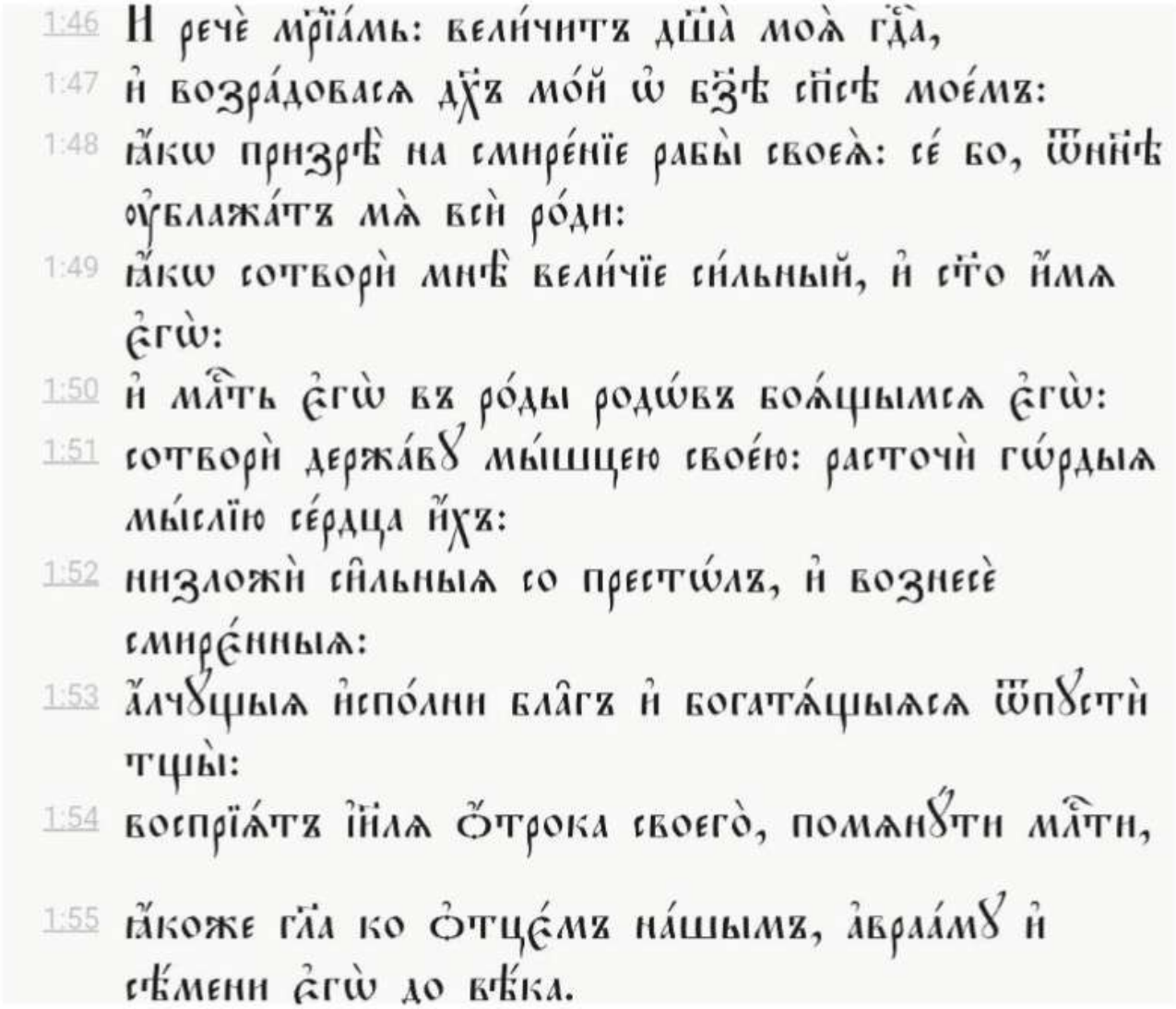

Рисунок 3 - Текст з Євангелії від Луки 1:46

Даний піснеспів, виконується на утрені Всенішної після восьмої пісні канону.

Велике славослів'я - [греч. Δοξολογία ἡ μεγάλη; лат. Gloria], древній християнський гімн, один із вагомих текстів утрені, який був розміщений в

александрійському кодексі Біблії, наприкінці псалмів (IV-V ст..). Після закінчення канону, завершується нічна частина Утрені. При перших проявах промінів сонця відкривається таємниця народження нового дня, дарованого Господом, денного світла. Священник проголошує возглас: «Слава Тобі показавшому нам світло», після чого хор виконує Велике славослів'я, яке починається як і Мале славослів'я, ангельською хвалою: «Слава в вишніх Богу і на землі мир...». Ядро Великого славослів'я складають найдавніші тексти Старого Заповіту (Дан.3:26; Пс.144:2; Пс.142:9; Пс.32:22; Пс.40:5), що відносяться до 2-ї пол. IV – поч. V ст. до н.е., які мали назву «ранкового» або «ангельського» гімну. Цей розділ був перекладений на всі мови християнського світу. Найважливішими вважаються грецькі версії VII кн. «Апостольських постанов» (бл. 380р.) та Олександрійського кодексу Біблії (сер. V ст.).

У сучасній практичній літургіці «Великим славослів'ям» називається лише святкова версія, яка співається; в той же час буденний варіант називається «Повсякденним славослів'ям». Лейтмотивом даного піснеспіву є реалізація ідеї ангелогласся, наслідування ангелам не тільки у славослів'ї, але й у співі та служінні. У константинопольському чині з IX-XII ст., Славослів'я співалося на утрені, лише у центрі храму, куди сходилися хор і духовенство, ця практика залишилася і донині у Православній Церкві. У піснеспівах і молитвослів'ях утрені на сході сонця реалізується ідея духовного просвітництва, руху до Світла має все більш виразний розвиток через подяку Богу за минулу ніч і спогад подій з життя Христа-Спасителя, що відбулися вночі або дуже рано вдосвіта — Воскресіння. У традиції Західної Церкви, Велике славослів'я було включено до урочистої меси (Gloria). Згодом усі, хто прийняв римський літургійний обряд, перейняли цю практику.

Херувимська пісня є свого роду музичним центром літургії. Даний піснеспів складається з двох частин, які розділяються Великим входом. Перша частина – до Великого входу та друга частина – після Великого входу. Перша частина, як правило, буває повільною, протяжною, а друга – урочистою, радісною. Поділяються ці дві частини вигуком «Амінь». У Херувимській пісні

О.Зосім зазначає, що у процесі еволюції західна та східна церковна гімнографія протягом своєї багаторічної історії утворили свої жанрові системи, які є відмінними, іноді суттєво, однак базуються на одній традиції – іудейській та ранньохристиянській. Саме вони вплинули на першу в історії християнської музики жанрову класифікацію молитовних піснеспівів, зафіксовану в текстах Нового Заповіту (Кол 3:16, Еф 5:19), до якої входили псалми, гімни та духовні пісні (давньогр. ψαλμοί, ὕ μνοι, ᾠδαί πνευματικαί). У літургістів і дослідників сакральної музики немає одностайності щодо текстового та музичного наповнення двох останніх жанрів, однак, як і старозавітні псалми, християнські гімни й пісні стали жанровими прототипами усієї церковної гімнографії Основними ознаками церковних піснеспівів є відкритість, строгість, чистота і зібраність. Весь спектр настроїв, почуттів, думок - «від скорботи, печалі до радості і тріумфу - не переходить меж дозволеного» (Зосім, 2017).

Святі Отці Православної Церкви виділити такі риси, властиві богослужбовому співу з перших століть існування Христової Церкви. Спів - це:

- засіб Богопізнання;

- засіб навчання істин віри;

- анонімне вираження молитовного, євхаристичного досвіду релігійного життя місцевої релігійної громади вустами спеціально навчених співаків, з давніх-давен виділених у особливий церковний чин.

Аналізуючи церковний спів у контексті храмового дійства, важливо відзначити ідею руху, яка у різних аспектах глибоко властива богослужінню. Так, головна тема Всенішної полягає у необхідності внутрішнього руху людини через покаяння до Світла, до таїнства Божественної Літургії. Сама Божественна Літургія як таїнство обрядів має більш чіткі етапи внутрішнього руху, освіти і сходження до Бога: через слухання Слова Божого (читання Святого Письма), Великий Вхід до Євхаристичного канону і самого причастя. Тому ідея руху до Світла виявляється у різних частинах богослужбової архітектоніки по-різному (залежно від літургійного моменту), зокрема й у співі (Болгарський 2014). Утреня приносить нове відчуття вже не прихованого,

але відчутно-висхідного Сонця Правди, і, нарешті, сама Літургія – повне, сутнісне розкриття містики Світла – Спасителя, з яким реально поєднуються душі віруючих. Світловий символізм - організуючий принцип церковного мистецтва як органічної частини богослужіння. Церковні піснеспіви, призначені пробудити і спрямувати в людині рух віри, як сходження до Світла, до Просвітництва. Значення Церковного співу в богослужінні та житті християнина відноситься до розряду найважливіших питань, подібно до ролі дихання та кровоносної системи для життя людини

Підсумовуючи вищесказане, варто зазначити, що спів у ретроспективі Святого Письма є ключовим видом мистецтва який розвивався протягом багатьох століть і є актуальним у сучасному світі. Церковний спів, за відгуками християнських письменників, наповнює душу небесним захопленням та викликає сльози розчулення, є підґрунтям, ідейно-смисловим якорем, з якого потрібно починати опановувати мистецтво співу в цілому. Церковні піснеспіви - це високий художній ідеал, чисте джерело до якого прагнули піснетворці, композитори різних епох.

References

1. Афанасий Великий. Послание к Маркеллину об истолковании псалмов // Творения иже во святых отца нашего Афанасия Великого, Архиепископа Александрийского. Ч. 4. Изд. 2-е, испр. и доп. Сергиев Посад : Свято-Троицкая Сергиева лавра, 1903. С. 3–35.
2. Диякон Дмитро Болгарський. Божесвенна Літургія: Навч. Посібник. – К., 2014. – 536с.
3. Єфрем Сирійський. Про псалом // Церковний вісник. 2021. № 2 (1041). С. 7.
4. Зосім О. Л. Східнослов'янська духовна пісня: сакральний вимір : монографія. Київ : НАКККіМ, 2017. 328 с.
5. Кавун В. М. Терапевтичний вплив ансамблевого співу // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2020. № 2.
6. Кифенко А. М. Осьмогласна система співу Іоана Дамаскіна // Професійна мистецька освіта: науково-методичні аспекти : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Київ, 25–26 лютого 2026 р.). Київ, 2026.
7. Кифенко А., Сопова Д., Голян Х. Основні принципи роботи над творами церковної музики на заняттях студентського хорового колективу // Освітологічний дискурс. 2024. № 4. С. 84–91.

8. Макаренко О. В. Псалтир у європейській музиці XVI–XVIII століть : дис. ... д-ра філософії : спец. 025 «Музичне мистецтво». Львів : Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка, 2023. 286 с.
9. Мень А., протоиер. Библиологический словарь : в 3 т. Т. 2. Москва : Фонд имени Александра Меня, 2002. 560 с.
10. Мещерский Н. А. Источники и состав древней славяно-русской переводной письменности IX–XV вв. Ленинград : Изд-во Ленинградского университета, 1978. 111 с
11. Мысли о богослужении православной Церкви протоиерея Иоанна Сергиева (Кронштатского). – М.1894. – С.115.
12. Назаренко И. Глоссарии музыкальных терминов христианского богослужения. Краснодар : Кубанский государственный университет, 1992. 122 с.
13. Погодина Т. Ю. Псалтырь: неисповедимые пути перевода // Филологический аспект: международный научно-практический журнал. Серия: История, культура и искусство. 2022. № 3 (8). URL: https://scipress.ru/fai/articles/psaltyr-neispovedimye-puti-perevoda.html (дата звернення: 23.07.2026).

8. Макаренко О. В. Псалтир у європейській музиці XVI–XVIII століть : дис. ... д-ра філософії : спец. 025 «Музичне мистецтво». Львів : Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка, 2023. 286 с.

9. Мень А., протоиер. Библиологический словарь : в 3 т. Т. 2. Москва : Фонд имени Александра Меня, 2002. 560 с.

10. Мещерский Н. А. Источники и состав древней славяно-русской переводной письменности IX–XV вв. Ленинград : Изд-во Ленинградского университета, 1978. 111 с

11. Мысли о богослужении православной Церкви протоиерея Иоанна Сергиева (Кронштатского). – М.1894. – С.115.

12. Назаренко И. Глоссарии музыкальных терминов христианского богослужения. Краснодар : Кубанский государственный университет, 1992. 122 с.

13. Погодина Т. Ю. Псалтырь: неисповедимые пути перевода // Филологический аспект: международный научно-практический журнал. Серия: История, культура и искусство. 2022. № 3 (8). URL: https://scipress.ru/fai/articles/psaltyr-neispovedimye-puti-perevoda.html (дата звернення: 23.07.2026).

14. Стефан из Фиваиды. Слово аскетическое // Патристика. Новые переводы, статьи. Нижний Новгород : Изд-во во имя св. князя Александра Невского, 2001. URL: http://www.spiritalph.narod.ru/ (дата звернення: 23.07.2026).

15. Basil of Caesarea. Homilies on the Psalms. Translated by Agnes Clare Way. The Fathers of the Church. Vol. 46. Washington, DC : The Catholic University of America Press, 1963.

16. Святе Письмо: https://blagovist.info/bibliia?book=2Sam&ch=22:1-1 дата звернення 16.08.2026 р.